

Obiteljska klima i njezin utjecaj na razvoj djeteta

Filek, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:147769>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-11-24**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Maja Filek

Obiteljska klima i njezin utjecaj na razvoj djeteta

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2017.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Maja Filek

Obiteljska klima i njezin utjecaj na razvoj djeteta

Završni rad

Znanstveno područje društvenih znanosti, polje pedagogija,

grana obiteljska pedagogija

Mentor: doc. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2017.

Sažetak

Obitelj je odgojna sredina u kojoj dijete stječe prve spoznaje i životna iskustva. Ona najznačajnije i najneposrednije utječe na odgoj i razvoj djeteta te na proces stjecanja i razvijanja djetetovih znanja, vještina, umijeća i navika. Na obitelji je velika odgovornost prema djetetu te ona čini presudan utjecaj na djetetov razvoj. Obiteljska klima i odnosi koji vladaju u njoj pri tome igraju ključnu ulogu, oni uvjetuju rast i razvoj djeteta u svim područjima – tjelesnom, intelektualnom, emocionalnom, socijalnom, moralnom, estetskom i radnom. Ovisno o tome kakva je kvaliteta obiteljskih odnosa i u kakvim uvjetima obitelji žive, dijete će razvijati svoju osobnost, ali i brojne druge vještine, umijeća i navike koje su mu prijeko potrebne za budući život. Budući da se obitelji međusobno razlikuju po kvaliteti odnosa i uvjeta u kojima žive, može se govoriti o dvjema vrstama obiteljske klime, pozitivnoj i negativnoj, koje različito utječu na djetetov razvoj. Pozitivna obiteljska klima i međusobni odnosi između roditelja i djeteta važni za njegov optimalan razvoj, a negativna obiteljska klima i neprimjereni odnosi između roditelja i djeteta rizičan su faktor zbog kojeg dolazi do kompleksnih problema u razvoju djeteta. Stoga se može zaključiti da su pozitivna, poticajna i adekvatna obiteljska klima, prihvaćajući i emocionalno topli roditelji, značajan čimbenik uspješnosti obiteljskog odgoja i razvoja djeteta te je dijete koje odrasta u takvim okolnostima podložnije odgojnim utjecajima. Dijete koje živi u obitelji u kojoj su roditelji emocionalno hladni i otuđeni bit će daleko nepristupačnije za odgojne utjecaje.

Ključne riječi: emocionalno topli roditelji, obiteljski odnosi, pozitivno obiteljsko ozračje

Sadržaj

Uvod	1
1. Obitelj i obiteljska klima	2
2. Pogled na razvoj djeteta	4
2.1. Tjelesni rast i razvoj	5
2.2. Spoznajni (kognitivni) razvoj	6
2.3. Emocionalni razvoj.....	7
2.4. Socijalni razvoj	8
3. Utjecaj obiteljske klime na razvoj djeteta	9
3.1. Tjelesni razvoj	9
3.2. Intelektualni razvoj	11
3.3. Emocionalni razvoj.....	12
3.4. Socijalni razvoj	13
3.5. Moralni razvoj	15
3.6. Estetski razvoj.....	17
3.7. Razvoj radnih sposobnosti.....	18
Zaključak	19
Literatura	20

Uvod

Obitelj je temelj djetetovog postojanja i okolinski sustav koji oblikuje i utječe na djetetov tjelesni, intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i estetski razvoj te razvoj radnih sposobnosti. Budući da je odgoj ključna zadaća obitelji kao društvene zajednice, ne čudi da je upravo njezin utjecaj presudan na formiranje djetetove ličnosti, ali i na razvoj djeteta po već spomenutim područjima. Obiteljskim odgojem roditelji djeci pomažu usvojiti temeljna znanja, vještine, navike, sposobnosti i umijeća u svakom pojedinom području života, a koja su im potrebna za učinkovit i uspješan razvoj, ali i sam život.

Cilj je ovoga rada pokazati kako je upravo obitelj nositelj glavnih i ključnih dijelova djetetova razvoja i kako obiteljska klima, bila ona pozitivna ili negativna, utječe na različite aspekte i područja djetetova razvoja.

Prvi dio rada bavi se teorijskim određenjem obitelji, obiteljskog odgoja i obiteljske klime i njezinog utjecaja na različite aspekte djetetova razvoja. Drugi dio rada bavi se teorijskim određenjem osnovnog razvoja svakog djeteta i njegovim zakonitostima, osobito zakonitostima tjelesnog, spoznajnog (kognitivnog), emocionalnog te socijalnog razvoja djeteta, koji čine temeljna razvojna područja. U trećem dijelu rada detaljnije se opisuje kako obiteljska klima, pozitivna i negativna, utječe na sljedeća područja djetetova razvoja: tjelesni, intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i estetski razvoj te razvoj radnih sposobnosti. Na kraju rada se donose zaključci na temelju proučavanja i istraživanja dostupne literature i relevantne literature.

1. Obitelj i obiteljska klima

„Obitelj je temeljna društvena zajednica čija je osobitost sustavna briga za odgoj i u toj je zadaći ona nezamjenjiva“ (Rosić, 2005, 79). U obitelji se ostvaruju prvi socijalni dodiri, prva životna iskustva, aktivnosti i umijeća, odnosno stječu se osnove odgoja u svim područjima života. U obitelji dijete postaje svjesno sebe i svoga ja, osluškuje reakciju na svoje ponašanje i redovito nailazi na ljubav, razumijevanje, shvaćanje, pomoć, zaštitu i sigurnost.

Najvažnija je zadaća obitelji odgoj djece. „Roditelji su prva društvena jezgra koja odgaja dijete i provodi prvu socijalizaciju. Obitelj jedina može pružiti blisko, neposredno, intimno, osjećajno i ljubavljivo prožeto ozračje koje je toliko potrebno mladom biću kako bi se nesmetano razvilo u zrelu i moralnu ličnost“ (Rosić, 2005, 97-98). Obiteljski je odgoj temelj djetetova razvoja u odraslog čovjeka, a obitelj model poželjnih ili nepoželjnih načina ponašanja i prenositeljica iskustava s naraštaja na naraštaj.

„Najvažnija je osobina svake obitelji toplina odnosa između roditelja i djece, klima koja vlada u obitelji. Obiteljska klima ima snažan utjecaj na odgoj i razvoj djeteta, na njegov doživljaj odnosa s ljudima, kao i na njegove mogućnosti da kasnije kao roditelj odgaja svoju djecu“ (Jovančević i sur., 2005, 17).

Klima se općenito definira kao „opće stanje ili raspoloženje u nekoj sredini“ (Anić i sur., 2004, 111), a obiteljsku klimu može se definirati kao „međusobnu podršku članova obitelji te obiteljsku kohezivnost, emocionalnu povezanost članova obitelji“ (Keresteš, 2001, 906). Obiteljska klima može biti pozitivna i negativna, ovisno o tome kakvi odnosi vladaju u obitelji.

Pozitivna obiteljska klima karakterizira tzv. zdrave ili funkcionalne obitelji. U takvim su obiteljima granice jasno određene i prikladne, u njima se poštuje i potreba za pojedinačnom privatnošću, kao i za onom unutar odnosa, a komunikacija među članovima obitelji je djelotvorna uz slobodno izražavanje emocija. U funkcionalnim je obiteljima prisutan humor i optimizam te se više pregovara nego što ima kompromisa i pomirbi (Kaepowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007, 30). Funkcionalna, zdrava i poticajna obitelj živi u čistoj i urednoj sredini, a svi članovi pridonose održavanju obiteljskog okoliša. U funkcionalnoj obitelji postoji i okvirna organizacija rada za svakog člana, organiziranje zajedničkih aktivnosti, npr. zajedničkih obroka, slobodnog vremena, izleta i sl. Članovi funkcionalne obitelji imaju neke važne zajedničke vrijednosti i prioritete, kao što su obrazovanje, međusobno povjerenje, česta

komunikacija, tolerantnost, poštovanje individualnih sloboda unutar dogovorenih granica i dr. (Čudina Obradović, Obradović, 2006, 296).

U zdravim ili funkcionalnim obiteljima roditelji su prihvaćajući i emocionalno topli, osjećaju ljubav prema svom djetetu, prijateljski su raspoloženi prema njemu i posvećuju mu puno pažnje te reguliraju djetetovo ponašanje, osobito nepoželjno, provodeći bihevioralnu kontrolu određivanjem granica i pravila djetetova ponašanja (Keresteš, 2001, 905).

Funkcionalna je obitelj temelj uspješnog cjelokupnog djetetova razvoja, a djeca koja odrastaju u njoj bolje su pripremljena za zasnivanje svojih budućih obitelji (Kaepowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007, 30).

Negativna obiteljska klima karakterizira tzv. nezdrave ili disfunkcionalne obitelji. Takve obitelji propadaju jer nisu u mogućnosti djelotvorno se suočiti sa životnim problemima. Disfunkcionalne su obitelji češće suočene s različitim oblicima nasilja, odnosi su u njima napeti i bez povjerenja, a djeca koja odrastaju u takvim obiteljima bez dostatnog su roditeljskog nadzora i s nedostatnim osjećajem emocionalne stabilnosti na kojoj bi temeljila svoje buduće bračne i obiteljske odnose. Bijes i frustracije koje se s vremenom nagomilavaju u tim obiteljima uništavaju samu obitelj, ali i cijelu zajednicu (Kaepowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007, 30). Nezdrava je obitelj rizična jer sprječava zdrav razvoj djeteta u djetinjstvu te stvara nezdrave oblike razvoja za adolescenciju i odraslu dob (Čudina Obradović, Obradović, 2006, 297).

U nezdravim ili disfunkcionalnim obiteljima roditelji su odbijajući ili emocionalno hladni, neprijateljski su raspoloženi prema djetetu, zanemaruju ga i kritiziraju. U odnosu s djetetom pokazuju malo pozitivnih emocija te kontroliraju djetetov psihički i emocionalni svijet provodeći psihološku kontrolu postupcima koji onemogućavaju razvoj djetetove psihološke neovisnosti i samostalnosti, kao što su izazivanje osjećaja krivice ili uskraćivanje ljubavi (Keresteš, 2001, 905).

Bez obzira na to koji oblik klime vlada u obitelji, ona uvelike određuje i utječe na razvoj djeteta. „Dobra, intimna i topla obiteljska sredina, emocionalno i privlačno ozračje te sigurnost koju pružaju zdravi obiteljski odnosi prvi su preduvjet uspješnog razvoja djece i mladeži. Obitelj je nezamjenjiva čak i onda kada su odnosi u njoj loši, pri čemu je i dalje izuzetno moćna i utječe na razvoj djeteta“ (Rosić, 2005, 85).

2. Pogled na razvoj djeteta

Na dijete se nekada gledalo kao na čovjeka u malom, dok se danas na dijete gleda kao na cjelovito biće, a na njegov razvoj kao na složenu pojavu koja je više nego zbroj pojedinih aspekata razvoja. Dijete se razvija i mijenja od samog začeća, preko djetinjstva i odrasle dobi, sve do smrti te je stoga iznimno važno opisati, razumjeti i poznavati njegovo ponašanje u svakoj točki razvoja te otkriti uzroke i procese koji dovode do promjena u ponašanju.

Djetetov razvoj se definira kao „slijed progresivnih i relativno trajnih promjena u neurološkim i fizičkim strukturama, misaonima procesima i ponašanju (Tatalović Vorkapić, 2013, 8) poradi kojih se dijete mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije, itd. (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 13). Razvoj djeteta dinamičan je i fleksibilan proces koji se zbiva u socijalnom kontekstu, proces koji ovisi o razvoju neuroloških struktura te je pod utjecajem nasljednih (bioloških, genetskih) i okolinskih faktora (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 13).

Razvoj djeteta počinje prije rođenja te uključuje različita područja djetetova razvoja, kao što su tjelesni, spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj, koji utječu jedan na drugi i usporedno se razvijaju. Razvoj djeteta odvija se predvidljivim koracima te se pojavljuje kao rezultat interakcije djeteta s ljudima i predmetima iz okoline, pri čemu je dijete aktivni nositelj vlastitog razvoja (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 13).

Zbog velikog broja razloga potrebno je poznavati razvoj djeteta. Djetinjstvo je razdoblje složenog i brzog razvoja te upravo utjecaji iz tog razdoblja života najsnažnije utječu na kasniji razvoj. Poznavanje prirode procesa ranog razvoja pomaže i u razumijevanju kasnijih složenijih ponašanja, ali i u unošenju promjena u život djeteta i rješavanje problema koje djetinjstvo nosi. Ipak, najvažniji je razlog poznavanja razvoja djeteta mogućnost stvaranja optimalnih uvjeta za razvoj djeteta u njegovoj okolini (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 14). Zbog svega je toga poznavanje djetetova razvoja osobito ključno za sve one koji sudjeluju u procesu njegova odgoja, a prvenstveno za njegove roditelje, jer se na taj način omogućuje primjena adekvatnih i primjerenih postupaka koji će stimulirati razvoj djeteta u svim područjima.

2.1. Tjelesni rast i razvoj

Tjelesni rast podrazumijeva „kvantitativni proces povećanja dimenzija tijela i kvalitativni proces promjene strukture, funkcije i reaktivnosti pojedinih tkiva i organa, promjene psihičkih svojstava djeteta te njegovo prilagođavanje socijalnim i kulturnim uvjetima okoline“ (Tatalović Vorkapić, 2013, 63), a tjelesni razvoj podrazumijeva „kvalitativnu promjenu, složenije zbivanje koje obuhvaća promjene u građi, diferenciranje, sazrijevanje biokemijskog sastava, strukture i funkcije, reaktivnosti i prilagodbe tkiva, organa i funkcije organizma od začetka do kraja razvojne dobi“ (Tatalović Vorkapić, 2013, 63).

Brojni čimbenici imaju utjecaj na tjelesni rast i razvoj, a najčešće su to dob i spol djeteta, prehrana, kronične bolesti, društveno i ekonomsko stanje obitelji, rasne i ekološke razlike, itd., a njime upravljaju geni putem transmisije hormona i drugih faktora rasta (Čančar Antolović, 2013).¹ U tjelesnom se rastu i razvoju izmjenjuju faze bržeg i sporijeg rasta. Brži rast događa se u razdoblju od rođenja do 6. godine života te u razdoblju puberteta, a sporiji rast u razdoblju od 6. godine života do puberteta te u razdoblju nakon puberteta (Čančar Antolović, 2013).²

Tjelesni rast i razvoj djeteta očituje se u rastu djeteta u visinu, rastu težine, razvoju glave, razvoju zubi, dozrijevanju kostiju te spolnom razvoju u adolescenciji, ali najviše u razvoju djetetove motorike. Motorički razvoj podrazumijeva „djetetovu sve veću sposobnost svrhovitog i skladnog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 15), a može se pratiti kroz nekoliko faza koje su vidljive u usavršavanju držanja tijela, kretanja te baratanja predmetima (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 15).

Motorički razvoj događa se određenim redoslijedom u skladu s razvojnim načelima. Upravljanje voljnim pokretima djeteta započinje kontrolom pokreta glave i vrata, potom ruku i nogu, trupa i ekstremiteta, odnosno ramena, laktova te konačno šaka i prstiju (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 15). „U usvajanju motoričkih aktivnosti djeteta slijedi određene zakonitosti – od osnovnih oblika kretanja koji se putem vježbe kvalitativno obogaćuju, do

¹ prema <http://klinfo.rtl.hr/roditelji-3/zdravlje/osobitosti-rasta-i-razvoja-predskolske-i-skolske-djece/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

² prema <http://klinfo.rtl.hr/roditelji-3/zdravlje/osobitosti-rasta-i-razvoja-predskolske-i-skolske-djece/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

razvoja sposobnosti, variranja u njihovoj izvedbi i, napokon, povezivanja s drugim oblicima motoričkih aktivnosti“ (Škrbina, Šimunović, 2004, 1).

2.2. Spoznajni (kognitivni) razvoj

Spoznajni (kognitivni) razvoj podrazumijeva „mentalne procese pomoću kojih dijete pokušava razumjeti i sebi prilagoditi svijet koji ga okružuje. Glavni procesi koji su u osnovi spoznajnog razvoja jesu postupno razvijanje unutarnjih zamjena (reprezentacija, uporaba simbola) za osobe i predmete i postupno razvijanje misaonih operacija, odnosno baratanje zamjenama za stvarnost u glavi: analiza, sinteza, reverzibilnost, apstrahiranje, generalizacija“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 20).

Spoznajni razvoj događa se „postupnim ovladavanjem sve složenijim zamjenama za stvarnost (shemama i pojmovima) i misaonim operacijama“ (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 20), a uvjetovan je i nekim neophodnih čimbenicima, kao što su djetetova aktivna interakcija s okolinom, posredovanje (tumačenje) djetetova iskustva i osiguranje uvjeta za razvoj pozornosti i misaonih strategija (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 20).

Jean Piaget (1963) navodi četiri glavna razdoblja spoznajnog razvoja ovisno o dobi djeteta (Tatalović Vorkapić, 2013, 128).

Prvo je razdoblje senzomotorno (od 0. do 2. godine). Ono počinje rođenjem djeteta, a završava pojavom govora. U senzomotornom razdoblju dijete uči reflekse, počinje razvijati inteligenciju prilagodbom refleksa na okolinu, počinje shvaćati promjene u okolini (vanjski svijet, znakovi, simboli) te rješavati probleme metodom pokušaja i pogrešaka (Tatalović Vorkapić, 2013, 128-131).

Drugo je razdoblje predoperacijsko (od 2. do 7. godine). Predoperacijsko je razdoblje karakteristično po tome što dijete postupno sve složenije koristi predpojmovno mišljenje, simbole, riječi i brojeve (Tatalović Vorkapić, 2013, 131-132).

Treće je razdoblje faza konkretnih operacija (od 7. do 11. godine), a karakteriziraju ga mentalne operacije koje omogućavaju logičko rješavanje problema s konkretnim objektima (Tatalović Vorkapić, 2013, 133).

Nakon 11. godine nastupa posljednje razdoblje spoznajnog razvoja, faza formalnih operacija, u kojoj mentalne operacije višeg stupnja omogućavaju logičko rezoniranje i apstraktno mišljenje (Tatalović Vorkapić, 2013, 133).

2.3. Emocionalni razvoj

„Emocionalni razvoj obuhvaća osjećaje, želje, namjernu aktivnost i način djetetova suočavanja s njima“ (Škrbina, Šimunović, 2004, 36) te predstavlja jednu od najvažnijih stavaka koje utječu na razvoj djeteta u zrelo i odgovorno biće jer upravo su ljubav, toplina, emocije, privrženost, temperament i empatija bitne za kvalitetan razvoj djeteta.

Emocionalni razvoj odvija se u tri faze (Haviland-Jones i sur., 1997; LaFreniere, 2000; Oatley, Jenkis, 2000, prema Brajša Žganec, 2003, 17). Prva je faza emocionalnog razvoja faza usvajanja emocija. Faza usvajanja emocija odnosi se na izražavanje i percepciju emocija te uključuje refleksne reakcije, karakteristike temperamenta i usvajanje određenih emocionalnih obilježja. Uz sposobnost emocionalnog reagiranja, djeca u ovoj fazi uče prepoznavati i kontrolirati svoje emocije (Brajša Žganec, 2002, 17).

Druga je faza emocionalnog razvoja faza diferenciranja emocija. Faza diferenciranja emocija odnosi se na povezivanje, ali i odvajanje izraza i osjećaja prema ili od određenog konteksta ili ponašanja (Haviland-Jones i sur., 1997, prema Brajša Žganec, 2002, 18). U fazi diferenciranja emocija dolazi do modifikacije signala iz okoline, pri čemu se taj proces odvija pod utjecajem učenja te prvenstveno obiteljskih obrazaca ponašanja, a emocionalne se reakcije povezuju s novim kontekstom. U fazi diferenciranja emocija djeca, zahvaljujući strategijama koje su usklađene s društvenim očekivanjima, mogu naučiti minimalizirati ili pretjerano naglašavati, kao i prikrivati emocije (Lewis, 1993, prema Brajša Žganec, 2002, 18).

Treća faza emocionalnog razvoja je faza transformacije ili reorganiziranja emocija, faza koja uključuje dva različita procesa. Prvi proces odnosi se na način na koji određeno emocionalno stanje transformira procese razmišljanja, učenje ili pripreme za reakciju u tom stanju, a drugi se odnosi na to kako se sam emocionalni proces mijenja iskustvom i znanjem tako da se kontekst i značenje emocija javljaju kao konstrukcija svakog pojedinca (Haviland-Jones i sur., 1997, prema Brajša Žganec, 2002, 18). Pri tome emocija može ostati jednostavna, ali se može i transformirati u cjelokupni sustav mišljenja i ponašanja.

2.4. Socijalni razvoj

Socijalni razvoj djeteta obuhvaća „ponašanja, stavove i afekte sjedinjene u dječjoj interakciji s odraslima i vršnjacima“ (Brajša Žganec, 2003, 23), a započinje ubrzo nakon djetetova rođenja (Škrbina, Šimunović, 2004). Razvojem socijalnih vještina dijete postupno postaje zainteresirano ne samo za prirodnu i tehničku okolinu koja ga okružuje, već i za svoju osobu (sebe) i ljude oko sebe (Starc, Čudina Obradović, 2004, 40).

Tri su stupnja socijalnog razvoja djeteta prema okolini (Škrbina, Šimunović, 2004, 34). Prvi stupanj opisuje se kao „sljepilo“ prema drugoj djeci jer novorođenče ne opaža drugu djecu, već ih vidi kao predmet. Drugi stupanj počinje nakon šest mjeseci života kada dijete počinje kopirati okolnu djecu svojim ponašanjem, a nakon godine dana života nastupa treći stupanj socijalnog razvoja u kojem je dijete svjesno prisutnosti druge djece (Škrbina, Šimunović, 2004, 34).

Za socijalni razvoj djeteta ključno je nekoliko činitelja – djetetov pojam o sebi, samopoštovanje ili samovrednovanje te djetetova svijest o drugima (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 40-42).

Pojam o sebi, svijest o svojem postojanju, dijete razvija postupno odvajanjem od okoline, razvojem svijesti da je ono posebno biće, različito i odvojeno od okoline. U trenutku kada dijete osvijesti da je autonomno, cjelovito i posebno ljudsko biće, počinje znatna promjena njegova ponašanja, koja se očituje u različitim emocionalnim i socijalnim vještinama. Istodobno s razvijanjem pojma o sebi dijete postaje svjesno da u njegovoj okolini postoje i druge osobe, odnosno postaje svjesno svoje različitosti i odvojenosti od drugih (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 42).

Samopoštovanje ili samovrednovanje ima temelje u pohvalama i komentarima iz okoline, kao i usporedbama djeteta s ostalom djecom i njihovim osobinama. Procjenjivanjem i vrednovanjem svojih osobina dijete postupno razvija svijest o vlastitoj vrijednosti (Andrilović, Čudina Obradović, 1994). Samopoštovanje postupno postaje sve složenije. U početku djeca imaju visoko samopoštovanje, ali ono opada u trenutku kad dijete postane svjesno druge djece u okolini i kad se počne uspoređivati s njima (Starc, Čudina Obradović i sur., 2004, 41).

3. Utjecaj obiteljske klime na razvoj djeteta

Obitelj je prva i najvažnija *škola života* (Rosić, 1998), najpoželjnija zajednica za razvoj djeteta, a roditelji su prvi odgojitelji koji stimuliraju i usmjeravaju djetetov razvoj (Maleš, Milanović, Stričević, 2003). U obitelji dijete stječe prva iskustva, ostvaruje prvu komunikaciju, uči voljeti i biti voljeno, prima pažnju i razumijevanje, izgrađuje stavove, prihvaća vrijednosti i dr. (Imširagić, Imširagić, Hukić, 2010, 11).

Funkcioniranje obitelji, međusobni odnosi njezinih članova te obiteljska klima, značajno utječu na razvoj djeteta. „Adekvatna obiteljska atmosfera značajan je čimbenik uspješnosti obiteljskog odgoja i razvoja djeteta. Dijete koje je željeno i emocionalno prihvaćeno osjećat će se sigurnije i sretnije u svom domu, a samim tim će biti podložnije i odgojnim utjecajima. Dijete koje živi u obitelji čiji su roditelji emocionalno hladni i otuđeni bit će daleko nepristupačnije za odgojne utjecaje“ (Rosić, 2005, 104).

Što je dijete manje, utjecaj obitelji i obiteljske klime je veći jer je dijete upućeno isključivo na obitelj i ne pokazuje potrebu za boravkom i komunikacijom izvan obitelji. Djetetovim se odrastanjem smanjuje, ali u potpunosti ne prestaje, utjecaj i ovisnost o obitelji (Zloković, 2002). „Obitelj je tijekom cijelog života osnovna društvena grupa u kojoj dijete s obzirom na razvojne faze živi i funkcionira“ (Rosić, 2005, 93).

Obitelj ima veliku odgovornost za razvoj djeteta jer svojim postupcima roditelji mogu motivirati ili obeshrabriti dijete za određeno ponašanje. Za miran i siguran razvoj djetetu je potreban osjećaj da ga roditelji žele, vole, da je s njima povezano i da im je potrebno. U protivnom, njegov će razvoj biti otežan.

3.1. Tjelesni razvoj

Dijete se rađa u obitelji gdje počinje njegov život, odgajanje i razvoj. Obitelj kao prvi, i neko vrijeme jedini odgojni čimbenik, prihvaća dijete i pomaže mu postati izgrađena ličnost. Iako se dijete u obitelji razvija u svim razvojnim područjima (emocionalnom, intelektualnom, socijalnom i dr.), obiteljsko odgajanje počinje tjelesnim odgojem i razvojem.

Ključnu ulogu u tjelesnom odgoju i razvoju djeteta ima tjelesna briga roditelja o djetetu, koja je u obitelji od samog početka djetetova života više ili manje prisutna. Roditelji koji je sustavno i dosljedno provode uvelike potpomažu tjelesni razvoj svog djeteta. Oni se

brinu o održavanju djetetove čistoće i higijene, o svakodnevnom previjanju djeteta, kupanju, dojenju, reguliranju spavanja i sl. (Tomasović, 2009).³ Postoje i roditelji koji tjelesno zapuštaju svoju djecu i koji se nedostatno brinu o tjelesnom i zdravstvenom stanju svoga djeteta i time dovode u opasnost djetetov razvoj, zdravlje i život (Rosić, Zloković, 2002). Takvi roditelji ne vode brigu o zdravlju djeteta, napuštaju i odbacuju dijete, neadekvatno se brinu o prehrani i odijevanju djeteta, zanemaruju njegovu higijenu i dr. (Gaudin, 1993, 5), što nepovoljno utječe na tjelesni razvoj, ali i zdravlje djeteta.

Obitelj osigurava tjelesni razvoj djeteta osim tjelesnom njegom i osiguravanjem pravilne i zdrave prehrane, higijenskih uvjeta, zdravog načina života i ukupnom brigom za njegov tjelesni rast i razvoj (Tomasović, 2009).⁴ Budući da je na obitelji najveća odgovornost za tjelesni rast i razvoj djeteta, roditelji su dužni izvoditi djecu u prirodu, igrati se s njima na svježem zraku, organizirati šetnje, izlete i sl., a sve s ciljem što optimalnijeg tjelesnog i zdravstvenog razvoja. Birajući tjelesne aktivnosti za djecu roditelji moraju voditi pozornost na pravilnu organizaciju dnevnog rasporeda aktivnosti u skladu sa životnim ritmom djeteta (Krželj, 2009). Svakodnevne aktivnosti trebaju biti raznovrsne i u skladu s djetetovim potrebama i mogućnostima te pogodne za njegov tjelesni razvoj. Boravak na otvorenom, šetnje u prirodi, kupanje, tjelesno vježbanje, hodanje, trčanje, penjanje, puzanje, skakanje, bacanje i sl., samo su neke od aktivnosti koje pridonose optimalnom tjelesnom, ali i zdravstvenom razvoju djeteta u toj dobi (Tomasović, 2009).⁵

Roditelji koji se brinu o tome da im je dijete uključeno u neke od oblika tjelesne aktivnosti, bilo amaterski ili profesionalno, razvijaju kod djeteta interes za sport, ali i svijest o važnosti zdravog načina života i pravilne prehrane te potpomažu tjelesni rast i razvoj djeteta. Roditelji koji prepuštaju svoju djecu pasivnim oblicima provođenja vremena, kao što su igranje igrica na računalu, gledanje TV-a i sl., dovode dijete u opasnost da živi nezdravim i neaktivnim načinom života, što utječe na njegovo zdravlje, ali i fizičko stanje (Krželj, 2009).

³ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

⁴ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

⁵ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

3.2. Intelektualni razvoj

Jedan je od važnih ciljeva obiteljskog odgoja i pomoć te ohrabrivanje djeteta u intelektualnom razvoju te razvoju vlastitih potencijala za učenje (Rosić, Zloković, 2002, 40). Intelektualno odgajanje omogućuje djetetu upoznavanje svijeta oko sebe, stjecanje prvih iskustava i proširivanje spoznaja, ovladavanje praktičnim umijećima i navikama. Budući da tijekom intelektualnog razvoja dijete dolazi u dodir s prirodnim i društvenim pojavama te s ljudima, potrebno ga je poticati na promatranje, upozoravati na ono što je važno, razgovarati s njim o svemu što ga zanima, odgovarati na njegova pitanja, pričati mu i čitati priče, igrati se s njim. Sve to omogućit će razvoj djetetovih psihičkih funkcija, proširivanje spoznajnog horizonta i postavljanje čvrste osnove njegova daljnjeg intelektualnog razvoja (Tomasović, 2009).⁶

Važnu ulogu u intelektualnom razvoju imaju dječja pitanja. Dijete je znatiželjno i želi sve znati, čuti i objasniti te zbog toga postavlja mnogo pitanja. Pitanja su izraz djetetove želje za ovladavanjem novim spoznajama te kruga djetetovih zanimanja, njegove unutarnje težnje za znanjem, za upoznavanjem novih predmeta, pojava i sl. (Tomasović, 2009).⁷ Roditelji koji spremno odgovaraju na dječja pitanja potiču djecu na njihovo daljnje postavljanje, a time i njihov intelektualni razvoj, dok roditelji koji ignoriraju dječja pitanja, jer su im dosadna, nevažna i sl., sputavaju djetetovu znatiželju da samo spozna svijet oko sebe i usvoji nova znanja (Knežević i sur., 2014).

U intelektualnom razvoju djeteta važnu ulogu imaju i razgovori između roditelja i djeteta, razgovori u krugu obitelji. Otvorena komunikacija dobra je navika obiteljskog suživota te pokazatelj poštivanja drugih članova obitelji i uvažavanja njihovih mišljenja (Šimunović, 2014). U obiteljima u kojima se njeguje otvorena komunikacija i u kojima se razgovara o različitim pitanjima, djeca mnogo uče te usvajaju različita životna iskustva, znanja, savjete i sl.

Za intelektualni razvoj djeteta važne su i različite priče. One su u skladu s djetetovim shvaćanjima, maštom i težnjom za spoznavanjem te pružaju nove mogućnosti i poticaje njihovu intelektualnom razvoju. Roditelji koji pričaju ili čitaju priče svojoj djeci potiču dječje razmišljanje, razvijaju dječju maštu, privlače dječju pozornost, izazivaju nova dječja pitanja te

⁶ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

⁷ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

pružaju dobre primjere djeci (Tucker-Drob, Harden, 2012).⁸ Takvi roditelji pomažu djeci razviti ljubav prema knjizi i čitanju te potiču dijete da uči čitati i prepoznavati slova i prije polaska u školu. Djeca kojoj roditelji nisu čitali ili pričali priče ne pokazuju pretjeranu sklonost prema knjizi, niti prema samostalnom učenju čitanja i pisanja prije polaska u školu.

Dječjem intelektualnom razvoju mogu pridonijeti i odlasci u muzej, galerije, odlasci na izložbe, kazališne predstave, koncerte i u druge kulturne ustanove i manifestacije (Rečić, 2006, 22). Roditelji koji svoju djecu češće vode u kulturne ustanove, koji zajedno s djecom raspravljaju o pročitanim knjigama, časopisima, dnevnom tisku, televizijskom programu, posjetu bibliotekama, muzejima, kazalištima i sl., (Kellaghan, Sloane i sur., 1993, 11) razvijaju djetetove interese te potpomažu razvoj djetetovog kritičkog mišljenja, ali i potiču djecu na promišljanje i shvaćanje svijeta u kojem žive (Rečić, 2006).

3.3. Emocionalni razvoj

Roditelji potpomažu i emocionalni razvoj djeteta, a to čine reagiranjem na dječje emocije, pružanjem primjera kako upravljati emocijama te razgovorom o osjećajima i načinima upravljanja njima. Za emocionalni je razvoj ključno i to da roditelji mogu i znaju ustanoviti dječje osjećaje i emocije te u skladu s njima primjereno reagirati, da mogu pomoći djeci da prepoznaju i razumiju svoje emocije, da ih mogu potaknuti na izražavanje svih svojih emocija te da mogu postaviti ograničenja u odnosu na agresivna i neprikladna ponašanja djeteta.⁹

Za emocionalni je razvoj djeteta ključno promatranje emocionalnog ponašanja i reagiranja roditelja. Kao i u svakom drugom području svoga razvoja, tako i u emocionalnom razvoju, djeca najviše uče modeliranjem. Vlastiti emocionalni profil i interakcije roditelja implicitno uče djecu koje su emocije prihvatljive i očekivane u obiteljskom okruženju i kako njima upravljati (SheffieldMorris i sur., 2007). Djeca uče da određene situacije izazivaju emocije i promatraju reakcije drugih da bi znali kako treba reagirati u različitim situacijama (Sheffield Morris i sur., 2007).

Djeca u obitelji, preko odnosa sa svojim roditeljima i drugim članovima, stječu prve emocije. Hoće li dijete osjećati ljubav, sigurnost, privrženost, empatiju ili agresivnost,

⁸ prema <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3296290/> (posljednji put gledano 16.9.2017.)

⁹ prema <https://www.kidsmatter.edu.au/mental-health-matters/social-and-emotional-learning/emotional-development> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

distanciranost i netolerantnost prema svojim roditeljima i drugim članovima obitelji, ovisi prvenstveno o emocionalnoj klimi u obitelji, odnosno o ponašanju roditelja prema djetetu i njegovim emocijama.

Pozitivna emocionalna klima u obitelji, razgovor o emocijama i njihovo prihvaćanje, povezani su s višim razinama emocionalne kompetentnosti djeteta. Pozitivna i dosljedna emocionalna klima u obitelji omogućava djetetu da se osjeća prihvaćeno, voljeno i njegovano te da razvije mogućnost i osjećaj emocionalne sigurnosti i slobodnog izražavanja emocija (Sheffield Morris i sur., 2007).¹⁰ Djeca odrasla u obiteljima u kojima vlada pozitivna emocionalna klima osjećat će privrženost prema svojim roditeljima, ali i ostalim članovima obitelji, a bit će i emocionalno stabilnija jer će znati pokazati i regulirati sve svoje emocije u odnosima s drugim ljudima.

Negativna, prisilna i nepredvidljiva emocionalna klima u obitelji dovodi do toga da su djeca u opasnosti da postanu visoko emocionalno reaktivna zbog čestih i neočekivanih emocionalnih situacija. Djeca odrasla u takvom obiteljskom okruženju često su emocionalno nesigurna jer su u stalnom strahu od posljedica koje im donose njihovi osjećaji i ponašanja (Sheffield Morris i sur., 2007). Budući da su djeca u takvoj obiteljskoj klimi najčešće izložena negativnim emocijama, ona su kasnije tijekom svog života najčešće sklona izražavanju negativnih emocija, dok one pozitivne gotovo da i ne pokazuju (Moges, Weber, 2014). U negativnoj emocionalnoj obiteljskoj klimi djeca su najčešće emocionalno zapuštena, a „roditelji ne iskazuju značajnu brigu za emocionalne potrebe djeteta te kasne ili odbijaju pružiti psihološku brigu djetetu“ (Gaudin, 1993, 3). Emocionalno zapuštena djeca najčešće su sklona agresivnosti prema roditeljima i ostalim članovima obitelji, a pokazuju i mnoge poteškoće u razvoju i ponašanju, kao što su teškoće u učenju govora, loše mišljenje o sebi, neprilagođeno ponašanje, maltretiranje druge djece, nepokazivanje pozitivnih emocija i sl. (Rosić, Zloković, 2002, 106).

3.4. Socijalni razvoj

„Obitelj je važan faktor socijalnog razvoja i važan faktor za razvijanje prihvaćanja od drugih ljudi te interakciju s njima ili za razvijanje ponašanja za izbjegavanje socijalnih kontakata“ (Rosić, Zloković, 2002, 38). Svakodnevnim kontaktom s roditeljima i drugim članovima obitelji djeca uče o društvenom svijetu i pravilima, praksi i vrijednostima, a

¹⁰ prema <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2743505/> (posljednji put gledano 16.9.2017.) .

aktivnim sudjelovanjem u tim odnosima utječu na način na koji se odrasli, ali i njihovi vršnjaci odnose prema njima. Kontaktima s članovima obitelji i drugim ljudima djeca razvijaju društvenu svijest i socijalne vještine koje su im prijeko potrebne za ulazak u život zajednice u kojoj žive.¹¹

Roditelji imaju ključnu ulogu u socijalnom razvoju djeteta jer svojim ponašanjem i odnosima pokazuju modele ponašanja koje dijete imitira i primjenjuje u svom društvenom životu. Postoje tri tipa ponašanja roditelja koja utječu na socijalni život i razvoj djeteta (Baumrind, 1967, 889).

Prvi tip ponašanja predstavljaju roditelji koji primjenjuju kontrolu, koji donose zrele odluke, koji se brinu za svoju djecu i koji njeguju komunikaciju i tolerantnost. Djeca takvih roditelja su samopouzdana, spremna su prihvatiti kritiku, uživaju u društvu druge djece, pridržavaju se pravila, dobro se ponašaju u stresnim situacijama te spremno i rado pomažu drugoj djeci (Baumrind, 1967, 890). Drugi tip ponašanja predstavljaju roditelji koji imaju malo zahtjeva od djeteta i koji su na ljestvici brige o djetetu smješteni vrlo nisko. Djeca takvih roditelja su anksiozna, osjećaju se kriva za sve što je krivo učinjeno, imaju loše odnose s drugim ljudima i neuspješna su u ostvarivanju socijalnih kontakata (Baumrind, 1967, 891). Treći tip ponašanja predstavljaju roditelji koji imaju još manje zahtjeva od djeteta nego roditelji anksiozne djece i koji pokazuju nizak stupanj skrbi o djetetu. Djeca takvih roditelja su nezrela, često plaču, djetinjasta su ili hostilna¹², iritabilna, bezobzirna, hvalisava, opstruktivna¹³ i aprehenzivna¹⁴, što im otežava uspješno ostvarivanje socijalnih kontakata s drugim ljudima u njihovoj okolini (Baumrind, 1967, 889).

Za socijalni razvoj djeteta, osim ponašanja roditelja, ključna je i roditeljska njega te podrška, prilagodba potrebama djece, slušanje djeteta i uvažavanje njegovih osjećaja te samostalno rješavanje društvenih teškoća s kojima se dijete susreće. Omogućavanjem samostalnosti u donošenju odluka i rješavanju problema te pokazivanjem razumijevanja i emocija prema djetetu osigurava se razvoj djetetova samopouzdanja, empatije, razumijevanja

¹¹prema <https://www.kidsmatter.edu.au/mental-health-matters/social-and-emotional-learning/social-development> (posljednji put gledano 16.9.2017.)

¹²Djeca koja izražavaju i iskazuju neprijateljstvo; agresivna, neprijazna, odbojna djeca. (prema http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVxuWhc%253D, posljednji put gledano 16.9.2017.).

¹³Djeca koja namjerno ometaju, blokiraju nečiji rad ili neku akciju. (prema http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVxuWhc%253D, posljednji put gledano 16.9.2017.).

¹⁴Djeca koja strahuju zbog svega što je loše, koja se pretjerano brinu i koja se boje. (prema <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, posljednji put gledano 16.9.2017.).

i tolerantnosti, kao i razvoj djetetove spremnosti za ulazak u svijet različitih društvenih odnosa.¹⁵

Najvažniju ulogu u socijalnom razvoju djeteta imaju pozitivni i bliski obiteljski odnosi, skladna obiteljska klima. Pozitivna obiteljska klima te aktivnosti i interakcija u obitelji utječu na organiziranost i kohezivnost same obitelji, socijabilnost djeteta, demokratičan stav prema drugim ljudima, manji broj konflikata, ohrabrivanje individualnosti djeteta i tople emocionalne odnose (Way, Rossmann, 1996, 3). U takvoj je klimi prisutan i osjećaj sigurnosti koji utječe na napredovanje djeteta, na odluke koje dijete donosi, na pozitivno samopoimanje, na uspostavljanje povjerenja u druge ljude i općenito na čitav razvoj. Djeca odrasla u takvom obiteljskom okruženju pokazuju bolja postignuća u raznim društvenim aktivnostima, a sposobnija su i objasniti različite društvene situacije i ući u nove aktivnosti u kojima će preuzeti neke nove uloge (Ketterson, Blustein, 1997).

Nedostatak socijalnih kontakata i poticaja roditelja rezultira teškoćama u socijalnom razvoju djeteta. Negativan utjecaj obitelji na socijalni razvoj djeteta događa se u trenutku kada se članovi obitelji međusobno ne poštuju, kada ne pokazuju međusobno razumijevanje te kada u obitelji postoje česti konflikti i neskladni odnosi među članovima (Brajša Žganec, 2003, 23-26).

4.5. Moralni razvoj

Utjecaj roditelja na moralni razvoj djeteta je primaran, a obiteljski su odnosi prvi društveni odnosi u kojima dijete stječe prva moralna iskustva (Colby, Kohlberg, 1987, 8). Moralni razvoj djeteta odvija se u interakciji s drugim ljudima, kao i s obzirom na samu individuu. On podrazumijeva proces pojačavanja razlika između moralnog i nemoralnog koncepta, uključujući dogovor, razboritost, oprez, znanje i pragmatičnost (Smetana, 2001, 2). Tijekom moralnog razvoja dijete uči moralno prosuđivati, što pretpostavlja obaveze, opće vrijednosti, postojanost, nesebičnost, odlučnost, uspostavljanje sporazuma s drugim ljudima, pridržavanje dogovorenih pravila ponašanja i sl. (Nucci, 1996, 41-60).

Moralno odgajanje djeteta u obitelji počinje vrlo rano. Dijete još ni ne može shvatiti, niti svjesno prihvatiti moralna načela i moralne pouke, ali u svakodnevnom životu na osnovi

¹⁵ prema <https://www.scanva.org/support-for-parents/parent-resource-center-2/social-development-in-children/> (posljednji put gledano 28.8.2017.).

osobnih iskustava, u kontaktima s drugom djecom, roditeljima i članovima obitelji, u igri i raznim djelatnostima, može i treba razlikovati dobro od zla, pošteno od nečasnoga, pravdu od nepravde i sl. (Tomasović, 2009).¹⁶ Dijete u životnim situacijama može prihvatiti potrebu pridržavanja nekih pravila, poštovanja istine i drugih osoba, potrebu rada, reda, urednosti, čistoće, prijateljstva i pomoći drugima te potrebu navikavanja da tako i sami djeluju.

Obitelj i obiteljski odnosi vrlo snažno djeluju na dječje osjećaje, na razvoj ljudskosti i oplemenjivanje dječjeg srca te kao takvi predstavljaju najpogodniji čimbenik za razvoj moralnih osobina djece. Vrlo djelotvoran čimbenik moralnog odgoja i razvoja djeteta je moralno zdrava obitelj u kojoj su odnosi u skladu s moralnim načelima i kriterijima, u kojoj postoji radno ozračje, u kojoj se poštuju dužnosti i obveze, u kojoj se članovi međusobno poštuju i vole, pokazuju jedni prema drugima razumijevanje i u kojoj postoji osjećaj odgovornosti za odgajanje djece. Utjecaj obitelji na moralni razvoj djeteta može biti vrlo problematičan ili negativan i to onda kada se u obitelji ne poštuju moralni stavovi, kada nema reda i dosljednosti, međusobna poštovanja i razumijevanja te kada postoje sukobi i nesuglasice koje djeca promatraju, doživljavaju ili čak sudjeluju u njima (Tomasović, 2009).¹⁷

Moralni razvoj djeteta uvjetovan je, osim obiteljskim odnosima, i ponašanjem roditelja. Budući da je ono pod velikim povećalom, roditelji bi se trebali ponašati u skladu s moralnim savjetima koje daju svojoj djeci te bi trebali biti oprezni u svojim odnosima i postupcima kako djeci ne bi pokazali nešto što nije u skladu s moralnim konceptima (Smetana, 2001).

Ključnu ulogu u moralnom razvoju djeteta, osim ponašanja roditelja i obiteljskih odnosa, ima i roditeljska komunikacija s djetetom. Roditelji djetetu trebaju objasniti razloge postavljenih i dogovorenih pravila te mu omogućiti da uči kritički promišljati o svojim postupcima (Olmez, 2012), jer upravo time razvijaju moralnu svijest kod djeteta i potiču njegov moralni razvoj.

¹⁶ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

¹⁷ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

3.6. Estetski razvoj

Estetski razvoj ima za cilj osposobiti dijete da bude sposobno uočavati, doživljavati, ostvarivati i vrednovati lijepo, a da bi se to ostvarilo dijete mora biti okruženo ljepotom, mora biti upućivano na nju u prirodi, u neposrednoj okolini, u širem društvenom životu i sl. (Tomasović, 2009).¹⁸

Dijete već od najranijih dana pokazuje zanimanje za žive boje, lijepe predmete, ugodne melodije i sl. Nešto kasnije, nakon što odraste, želi crtati, pjevati, modelirati, graditi, a počinju ga privlačiti i prirodne ljepote, slike i sve što je skladno i simetrično. Budući da dijete pokazuje interes za estetiku, potrebno ga je upoznavati s konkretnim i pristupačnim primjerima iz likovne, glazbene, filmske i druge umjetnosti, ali i omogućiti da samo pokuša crtati, modelirati, pjevati, pričati i sl., jer sve će to doprinijeti njegovu estetskom razvoju (White, 2013).

Obitelj potpomaže i usmjerava estetski razvoj djeteta. Za njega je važno da se u obitelji njeguje red, čistoća, kultura ponašanja, da se poštuju higijenski uvjeti života, da se teži tome da sve prostorije budu čiste, uredne, lijepe i ukusno ukrašene slikama, lijepim predmetima, cvijećem, da se vodi računa o tome da pokućstvo bude funkcionalno i ukusno, da se svi članovi obitelji osjećaju ugodno te da se pazi i na kulturu odijevanja (Tomasović, 2009).¹⁹ Budući da je za estetski odgoj i razvoj važno dječje iskustvo, vrlo je važno i estetsko oblikovanje okoliša u kojem dijete živi – prostorije u kojima boravi, pokućstvo, igračke kojima se igra, didaktička sredstva i dr., pri čemu treba dosljedno poštovati i esteticizam u obliku čistoće, urednosti, lijepog ponašanja, ophođenja s drugom djecom i sl. (White, 2013).

Roditelji koji imaju smisao za umjetnost, za red, čistoću i sve što je lijepo, više će poticati, olakšati i podržavati ista iskustva svojoj djeci (White, 2013, 20). Estetski će se bolje razviti djeca čiji roditelji imaju širu estetsku kulturu i koji mogu i žele djeci približiti književnost, likovnu i glazbenu umjetnost, koji svoju djecu vode na izložbe, u kazališta, na koncerte, u galerije, muzeje i sl. (Rečić, 2006, 20).

¹⁸ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

¹⁹ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadae-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

4.7. Razvoj radnih sposobnosti

Važan čimbenik razvoja dječjih radnih sposobnosti je obitelj koja postupno uključuje djecu u obiteljske poslove te postavlja djeci manje obaveze u skladu s njihovim snagama i mogućnostima.

Razvoj radnih sposobnosti mora početi već u ranom djetinjstvu kada dijete još potpuno ne shvaća smisao i ulogu rada u čovjekovu životu, ali kada je ono vrlo djelatno i rado oponaša. Dijete postupno treba uključivati u njemu pristupačne poslove, kao što su briga o sebi, svojim igračkama i stvarima, pomoć u obavljanju manjih kućanskih poslova i sl., u poslove kojima se dijete navikava na samoposluživanje, red i zajednički rad (Grbavac, 2009).²⁰

Dijete neće trebati uvjeravati i siliti na rad ako u obitelji postoje jasna pravila, ako je raspored dužnosti među članovima dobro postavljen, ako svatko obavlja svoj dio posla i ako su tim rasporedom obuhvaćena i djeca u skladu s njihovim snagama i mogućnostima (Tomasović, 2009)²¹. Djeca koja odrastaju u takvom obiteljskom okruženju poslove će shvaćati, prihvaćati i obavljati kao životne potrebe, a rad će doživljavati kao sastavni dio života, čime će razviti pozitivan odnos prema radu i ljudskim dužnostima.

Pogrešno je dijete potpuno osloboditi od bilo kakvih obaveza i sve raditi umjesto djeteta. Roditelji koji ne nameću nikakve obaveze svom djetetu negativno utječu na razvoj radnih sposobnosti, zanemarujući činjenicu da je rad koristan za razvoj djeteta, ali i za stjecanje navika te pozitivnog odnosa prema svim obvezama koje se nalaze pred njim. Djeca odrasla u takvom obiteljskom okruženju nisu sklona radnim navikama te teže prihvaćaju obaveze koje moraju obaviti (Grbavac, 2009).

²⁰ prema <http://ordinacija.vecernji.hr/zdravlje/preventiva/kako-kod-djece-stvoriti-pozitivne-radne-navike/> (posljednji put gledano 16.9.2017.)

²¹ prema http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadac-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Zaključak

Obitelj je osnovna društvena zajednica i prva odgojna sredina u kojoj dijete počinje stjecati i razvijati svoja znanja, umijeća, navike i sposobnosti, u kojoj dijete formira svoju osobnost i izrasta u odraslu, autonomnu i samostalnu ličnost.

Budući da je osnovna zadaća obitelji odgoj djece i briga za njihov optimalni razvoj, vrlo je važno kakvi odnosi vladaju među pojedinim članovima u obitelji, odnosno kakva je obiteljska klima. S obzirom na kvalitetu odnosa i uvjeta života, obiteljska klima može biti pozitivna i negativna, a njihovi su utjecaji različiti na razvoj djeteta. Pozitivna obiteljska klima, skladni obiteljski odnosi te toplo emocionalno ozračje prvi su preduvjet uspješnog cjelokupnog razvoja djeteta. Negativna obiteljska klima, narušeni obiteljski odnosi i hladno emocionalno ozračje faktor su koji može usporiti, čak i ugroziti, djetetov cjelokupni razvoj.

Obitelj utječe na čitav tjelesni, intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i estetski razvoj te razvoj radnih sposobnosti djeteta, a to je posljedica kontinuiranog procesa i međusobnog odnosa na relaciji roditelji-dijete. U kontekstu tih odnosa dijete gradi temelj svoje osobnosti, stječe prve spoznaje, razvija emocije, formira osnovne navike, uči se ponašanju prema drugim ljudima, gradi etičke stavove, usvaja estetske kriterije te razvija temelje svih ostalih dimenzija ličnosti.

Roditelji su prve osobe koje utječu na djetetov razvoj. Iako se većina učenja u obitelji događa slučajno i nenamjerno, različiti pozitivni poticaji roditelja i pružanje pomoći djetetu značajno pomažu njegov razvoj. Snažan utjecaj može imati i negativno obiteljsko ozračje, negativni oblici roditeljskog ponašanja, poput odbacivanja djeteta, njegova zanemarivanja i sl. Upravo je zbog presudnog utjecaja obiteljske klime na razvoj djeteta potrebno osvijestiti roditelje da su oni ti koji svojim ponašanjem služe kao primjer svome djetetu i da kao takvi uvjetuju njegov razvoj, ali i formiranje njegove osobnosti. Dijete će se razviti u stabilnu ličnost ako je sustavno izloženo pozitivnim odnosima te ako se osjeća voljeno i sigurno. Dijete izloženo negativnim odnosima, odbačeno i zanemareno, u opasnosti je da u njegovu razvoju dođe do anomalija, ali i da razvije nepoželjne oblike ponašanja koji će se trajno teško moći ispraviti.

Literatura

Andrilović, V., Čudina Obradović, M. (1994) *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.

Anić, V., Brozović Rončević, D., Goldstein, I., Goldstein, S., Jojić, Lj., Matasović, R., Pranjković, I. (2004) *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, knj. 5. Zagreb: Novi Liber.

Baumrind, D. (1967) *Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior*. <http://persweb.wabash.edu/facstaff/hortonr/articles%20for%20class/baumrind.pdf> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Brajša Žganec, A. (2002) *Roditeljske metaemocije i socijalno-emocionalni razvoj djece*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Brajša Žganec, A. (2003) *Dijete i obitelj – emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Colby, A., Kohlberg, K. (1987) *The Measurement of Moral Behaviour*. New York: Cambridge University Press.

Čančar Antolović, I. (2013) *Osobitosti rasta i razvoja predškolske i školske djece*. <http://klinfo.rtl.hr/roditelji-3/zdravlje/osobitosti-rasta-i-razvoja-predskolske-i-skolske-djece/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Čudina Obradović, M., Obradović, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing.

Emotional development. <https://www.kidsmatter.edu.au/mental-health-matters/social-and-emotional-learning/emotional-development>(posljednji put gledano 16.9.2017.).

Gaudin, J. M. (1993) *Child Neglect: A Guide for Intervention*. Washington: National Center on Child Abuse and Neglect.

Grbavac, I. (2009) *Kako kod djece stvoriti pozitivne radne navike?* <http://ordinacija.vecernji.hr/zdravlje/preventiva/kako-kod-djece-stvoriti-pozitivne-radne-navike/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Hrvatski jezični portal. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=main> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Imširagić, A., Imširagić, A., Hukić, Đ. (2010) Roditelji-odgajatelji djece s teškoćama u razvoju. *Metodički obzori*, 5(1), 9-18.

Jovančević, M. i sur. (2005) *Godine prve: zašto su važne*. Zagreb: SysPrint.

Kellaghan, T., Sloane, K. i sur. (1993) *The Home Environment & School Learning: Promoting parental Involvement in the Education of Children*. San Francisco: Jossey-Bass.

Keresteš, G. (2001) Roditeljsko ponašanje i obiteljska klima u obiteljima samohranih majki. *Društvena istraživanja*, 10(4-5), 903.-925.

Ketterson, T. U., Blustein, D. L. (1997) Attachment Relationship and the Career Exploration Process. *Career Development Quarterly*, 46(2), 167-178.

Knežević, T., Bačkonja, K., Vrsaljko J., Gjurković, T. (2014) *Neiscrpno vrelo dječjih pitanja*. <http://www.roditelji.hr/jaslice/razvoj/neiscrpno-vrelo-djecjih-pitanja/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Krželj, V. (2009) *Dijete i sport*. https://bib.irb.hr/datoteka/513581.Dijete_i_sport.doc (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Ljubetić, M. (2007) *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.

Maleš, D., Milanović, M., Stričević, I. (2003) *Živjeti i učiti prava*. Zagreb: Filozofski fakultet, Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

Moges, B., Weber, K. (2014) *Parental Influence on the Emotional Development of Children*. <https://my.vanderbilt.edu/developmentalpsychologyblog/2014/05/parental-influence-on-the-emotional-development-of-children/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Nucci, L. P. (1996) Morality and Personal Freedom. U: Reed, E., Turiel, E., Brown, T. (ur.), *Knowledge and Values*, 41-60.

Olmez, B. (2012) *Role of Parents in Moral Development*. <http://childdevelopment-burakolmez.blogspot.hr/2012/06/role-of-parents-in-moral-development.html> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Rečić, M. (2006) *Obilježja dobrog obiteljskog odgoja*. Đakovo: Tempo.

Rosić, V. (1998) *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet.

- Rosić, V. (2005) *Odgoj, obitelj, škola. Mala enciklopedija odgoja*. Rijeka: Žagar.
- Rosić, V., Zloković, J. (2002) *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
- Sheffield Morris, A. i sur. (2007) *The Role of the Family Context in the Development of Emotion Regulation*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2743505/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).
- Smetana, J. G. (2001) The Role of Parents in Moral Development: A Social Domain Analysis. *Journal of Moral Education*, 28(3), 311-321.
- Social Development*. <https://www.kidsmatter.edu.au/mental-health-matters/social-and-emotional-learning/social-development> (posljednji put gledano 16.9.2017.).
- Social Development in Children*. <https://www.scanva.org/support-for-parents/parent-resource-center-2/social-development-in-children/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).
- Starc, B., Čudina Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.
- Šimunović, D. (2014) *Pet (zdravih) navika za dobro funkcioniranje obitelji*. <http://ordinacija.vecernji.hr/budi-sretan/upoznaj-sebe/pet-zdravih-navika-za-dobro-funkcioniranje-obilji/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).
- Škrbina, D., Šimunović, D. (2004) *Terapijska intervencija kroz igru*. Zagreb: Dijana Škrbina.
- Tatalović Vorkapić, S. (2013) *Razvojna psihologija*. http://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/razvojna_psihologija.PDF (posljednji put gledano 16.9.2017.).
- Tomasović, Č. (2009) *Zadace obiteljskog odgajanja*. http://www.kucice.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=416:zadac-obiteljskog-odgajanja&catid=30:za-bolji-i-sretniji-ivotni-put&Itemid=75 (posljednji put gledano 16.9.2017.).
- Tucker-Drob, E., Harden, P. K. (2012) *Early Childhood Cognitive Development and Parental Cognitive Stimulation: Evidence for Reciprocal Gene-Environment Transactions*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3296290/> (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Way, W. L., Rossman, M. M. (1996) *Lessons from Lifes First Teacher: The Role of the Family in Adolescent and Adult Readiness for School to Work Transition*. Berkeley: National Center for Research in Vocational Education.

White, C. M. (2013) *A Qualitative Case Study: Adults as Contributing Factors to Artistic and Aesthetic Development in Early Childhood*. http://digitalcommons.buffalostate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=arteducation_projects (posljednji put gledano 16.9.2017.).

Zloković, J. (2007) *Suvremene obitelji između tradicionalnih i virtualnih odnosa. Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.